

Oana BOC
(Universitatea Babeș-Bolyai,
Cluj-Napoca)

**Inteligența artificială
și criza alterității: între oglindire,
simulare și înstrăinare**

Abstract: (Artificial intelligence and the crisis of alterity: between mirroring, simulation and alienation) In today's era, marked increasingly by the emergence of artificial intelligence, the concept of alterity is undergoing a fundamental transformation. Artificial intelligence is not just about performing algorithmic tasks but simulates the presence of an “other” capable of conversation, emotional reaction and contextual adaptation. However, this simulation is not based on subjectivity or consciousness, but on a technologized, artificial modeling of human responses. Thus, AI constructs a simulated otherness, void of subjective content (identity) and intentionality. From a linguistic-philosophical perspective (Humboldt, Coseriu, etc.), the linguistic act presupposes a permanent openness to otherness, since the other is always a constitutive part of the common process of meaning-making. More specifically, in the linguistic act, there is no mere transmission of content from the speaker to the listener, and the listener is not the passive recipient of information; the linguistic act involves “a double cognitive productivity” (Trabant 2014, 433), a joint production of thought, through the assumption and internalization of the other's thought. Thus, individual subjectivity is constantly confronted with otherness, with the other, which is configured within its consciousness, through this process of joint creation of meaning. Alterity is thus implicitly a dimension of subjective consciousness, reiterating the synthesis between the subjective and the objective. But this authenticity of alterity is undermined by the new form of dialogical reporting proposed by artificial intelligence. Thus, in this paper we aim to analyze the way in which AI simulates the presence of an “other”, as well as the implications and risks that this simulation entails for our understanding of the authentic concept of alterity. AI does not simply reflect a crisis of alterity but requires a redefinition of paradigms and conceptual understandings.

Keywords: *alterity, artificial intelligence, linguistic act, meaning, subjectivity.*

Rezumat: În era actuală, marcată din ce în ce mai impetuos de emergența inteligenței artificiale, conceptul de alteritate cunoaște o transformare fundamentală. Inteligența artificială nu se rezumă doar la executarea unor sarcini algoritmice, ci simulează prezența unui *celălalt* capabil de conversație, de reacție emoțională și de adaptare contextuală. Însă, această simulare nu se bazează pe subiectivitate sau conștiință, ci pe o modelare tehnologizată, artificială a răspunsurilor umane. Astfel, IA construiește o alteritate simulată, vidă de conținut subiectiv (de identitate) și de intenționalitate. Din perspectivă lingvistico-filosofică (Humboldt, Coșeriu etc.), actul lingvistic presupune o permanentă deschidere spre alteritate, întrucât *celălalt* este mereu parte constitutivă a procesului comun de creare a sensului. Mai exact, în actul lingvistic nu se produce o simplă transmitere a unui conținut de la vorbitor la ascultător, iar ascultătorul nu este cel care primește pasiv o informație, ci actul lingvistic presupune „o dublă productivitate cognitivă” (Trabant 2014, 433), o producere comună a gândirii, printr-o asumare și o interiorizare a gândirii celuilalt. Astfel, subiectivitatea individuală este în permanență confruntată cu alteritatea, cu *celălalt*, care se configurează în interiorul conștiinței sale, prin acest proces de creare comună a sensului. Așadar, alteritatea reprezintă implicit o dimensiune a conștiinței subiective, reiterând sinteza dintre subiectiv și obiectiv. Însă această autenticitate a alterității este subminată de noua formă de raportare dialogică propusă de inteligența artificială. Astfel, în textul de față ne propunem să analizăm modul în care IA simulează prezența unui „celălalt”, precum și implicațiile și riscurile pe care această simulare le determină în înțelegerea conceptului autentic de alteritate. IA nu reflectă doar o criză a alterității, ci impune o redefinire a

paradigmelor și a accepțiunilor conceptuale.

Cuvinte-cheie: *alteritate, inteligența artificială, act lingvistic, sens, subiectivitate.*

Introducere

În era actuală, marcată din ce în ce mai impetuos de emergența inteligenței artificiale, conceptul de *alteritate* cunoaște o transformare fundamentală. Inteligența artificială nu se rezumă doar la executarea unor sarcini algoritmice, ci chiar simulează prezența unui *celălalt* capabil de conversație, de reacție emoțională și de adaptare contextuală. Însă această simulare nu se bazează pe subiectivitate sau pe conștiință, ci pe o modelare tehnologizată, artificială a răspunsurilor umane. Astfel, IA construiește o *alteritate* simulată, vidă de conținut subiectiv (de identitate) și de intenționalitate. În acest text ne propunem să analizăm conceptul de alteritate atât în ipostaza sa autentică (în limbă și în acte discursive reale), cât și în cea artificială, generată de apariția și dezvoltarea noii realități tehnologice. În acest sens, ne vom referi la modul în care IA simulează prezența unui „celălalt” în conversații, precum și implicațiile și riscurile pe care această simulare le determină în înțelegerea conceptului autentic de alteritate. IA nu reflectă doar o criză a alterității, ci impune o redefinire a paradigmelor și a accepțiunilor conceptuale. Demersul pe care îl propun vizează mai întâi o prezentare succintă a conceptului de alteritate autentică, pentru a ajunge apoi la pseudo-alteritatea inteligenței artificiale.

1. Ipostaze ale alterității: alteritatea în limbă și alteritatea în discurs

Comunicarea dialogică cu celălalt, mai exact, raportul dintre subiectivitate (identitate) și alteritate (sau raportul eu-tu) constituie o dimensiune inerentă a ființei umane în specificitatea ei, marcând însuși destinul existenței omenești, al devenirii sale culturale. Din perspectivă lingvistică, putem identifica două ipostaze sau niveluri ale alterității.

1.1. Alteritatea în limbă

Înainte să vizeze finalitatea comunicativă la nivel discursiv, limbajul/limba reprezintă o finalitate spirituală, intrinsecă a ființei umane, așa cum precizează Humboldt, marele gânditor german care a instituit prin opera sa o nouă paradigmă în înțelegerea limbajului. Mai exact, pentru Humboldt „crearea limbii” nu este determinată de „necesitatea externă” de a răspunde nevoilor practice de interacțiune ale omului, mai exact, nu este cauzată de scopul pragmatic-comunicativ, ci se relevă ca necesitate primordial-spirituală, intern-cognitivă a ființei umane, indispensabilă devenirii sale intelectuale, culturale. Altfel spus, se relevă ca „necesitatea internă”, ca finalitate primară, esențială¹:

---

¹ În lucrarea *Reîntemeierea lumii prin limbaj. Idei inovatoare ale operei lui Humboldt*, am analizat pe larg această perspectivă humboldtiană, care reprezintă o mutație paradigmatică în înțelegerea esenței limbajului. Mai exact, am relevat faptul că perspectivei tradiționale, care considera limbajul drept un

„Crearea limbii este o necesitate internă a omenirii, nu numai una externă pentru întreținerea relațiilor în comun, ci una existentă în însăși natura omenirii, indispensabilă pentru dezvoltarea forțelor ei spirituale și pentru dobândirea unei concepții despre lume la care omul nu poate ajunge decât dacă aduce claritate și precizie în gândirea sa prin gândirea în comun cu alții.” (Humboldt 1836/1984, 25).

Așadar, această necesitate internă din care izvorăște limba este configurată de o finalitate deopotrivă cognitivă („*dobândirea unei concepții despre lume*”) și dialogică (omul „*aduce claritate și precizie în gândirea sa prin gândirea în comun cu alții*”). Acestea se actualizează concomitent, fiind într-o relație indestructibilă, într-o condiționare restrictivă, reciproc indispensabilă („*la care omul nu poate ajunge decât dacă*”), deoarece cunoașterea prin logos (în primul rând prin semnificațiile limbii) implică în mod simbiotic dialogicul, presupunerea inerentă a *celuilalt*, la care subiectul vorbitor se raportează în mod necesar prin chiar faptul elementar că acele cuvinte cu care creează sens în actele sale lingvistice nu îi aparțin doar lui, ci aparțin unei întregi comunități idiomatice din care face parte. Astfel, subiectivitatea individuală a fiecărui vorbitor se regăsește pe sine, primind consistență și inteligibilitate în și prin subiectivitatea colectivă (cea a limbii), marcată de prezența *celuilalt*, ca alteritate inerentă la nivel idiomatic¹.

Pentru Humboldt, nevoia de *celălalt* nu este determinată de un scop practic de într-ajutorare, mai exact, de o „*necesitate externă*”, ci reprezintă „*înclinația primară către socialitatea umană liberă*” (Humboldt 1836/2008, 95), care se datorează dialogismului funciar al limbajului, mai exact alterității sale constitutive. Eul creator de limbaj presupune în mod necesar ipostaza unui *tu* cu care să rezoneze într-o consonanță reciproc reflexivă, într-o întâlnire reciproc modelatoare a sinelui și a lumii, ca dimensiune obiectivă. Acest fapt este inerent limbajului și configurează implicit acea „*necesitate internă*”, pentru că *celălalt* este implicat mereu în procesul comun de producere a gândirii înseși (în măsura în care limba este „organul formator al gândirii”) și, prin aceasta, de configurare a lumii sau de „*dobândire a unei concepții despre lume*”.

---

instrument de comunicare util în realizarea unor scopuri practice (reperabilă în text prin sintagma „*necesitate externă*”), Humboldt îi adaugă o perspectivă mai profundă, coincidentă cu însăși „*natura omenirii*”: limbajul este înainte de toate „*o necesitate internă*”. Această înțelegere relevă, de fapt, tocmai specificitatea ființei umane, dimensiunea sa intrinsecă. De asemenea, am interpretat și am echivalat conceptul de „necesitate” din textul humboldtian cu cel de *finalitate*, ca dimensiune esențială a limbajului uman. (vezi Boc 2024, 88-104).

¹ În *Reîntemeierea lumii prin limbaj. Idei inovatoare ale operei lui Humboldt*, am identificat în textul humboldtian indicii pentru o posibilă tipologie a subiectivității implicate în limbaj. Astfel, pe baza relației om-comunitate-umanitate, am identificat trei tipuri de subiectivitate, imaginabile într-o îngemănare concentrică, însă decelabile distinct: o subiectivitate individuală (specifică unei individualități umane), o subiectivitate colectivă/idiomatică (specifică unei comunități) și o subiectivitate integrală, a întregii comunități, care este universală în sens abstract, deoarece include celelalte două tipuri de subiectivitate. (vezi Boc 2024, 176-188).

Aceeași viziune asupra alterității constitutive a limbajului este afirmată și de către Eugeniu Coșeriu, care definește esența limbajului prin cele trei universalii esențiale sau condiții *sine qua non*: creativitate, semanticitate și alteritate¹. Așadar, limbajul este o activitate creatoare care mediază raportul omului cu lumea, raport instituit prin dimensiunea semanticității, precum și raportul cu alți oameni, prin dimensiunea alterității constitutive. În acest sens, într-o sinteză foarte concisă, Coșeriu amintește câteva accepțiuni ale alterității în limbaj: ca experimentare a celuilalt în mine însumi și pe mine în celălalt (Merleau-Ponty), ca implicare a celuilalt în propria conștiință, „o deschidere de ferestre închise, (...) o deschidere a spiritului cuiva spre spiritul altcuiva, (...) o evaziune din închisoarea individuală a fiecăruia dintre noi” (Callogero) etc. (Coșeriu 1994, 21). În același spirit teoretic, Coșeriu definește alteritatea drept

„o continuă atribuire a eului. I se atribuie celuilalt aceeași conștiință cu a vorbitorului. Limbajul efectiv realizat este această continuă atribuire a eului celorlalți. Sigur că, în realitate, eu nu-i cunosc pe ceilalți în conștiința lor, căci la percepție se poate ca lucrurile să se prezinte diferit. Atunci trebuie ca eu să le atribui celorlalți mereu posibilitatea de a înțelege, să cred că sunt ca mine, că sunt și eu pentru ei ceea ce sunt ei pentru mine.” (Coșeriu 1994, 22).

De asemenea, Coșeriu precizează faptul că „această atribuire este continuă, căci facem acest lucru și atunci când vorbim cu un animal, chiar și când vorbim cu obiectele.” (Coșeriu 1994, 22). În opinia mea, acest exemplu reprezintă un caz extrem al prezumției de alteritate, întrucât se asumă implicit opacizarea alterității, prin proiecția eului într-un vid de interacțiune. Însă, în ciuda acestor aspecte, importantă rămâne totuși această prezumție a alterității, întrucât sensul instituit în actul lingvistic – în și prin cuvintele limbii – este unul valid, creat ca și cum ar exista un interlocutor capabil să înțeleagă. În plus, această alteritate prezumată poate avea nu doar o formă perceptibilă, (cea a obiectului sau a animalului căruia ne adresăm) sau una imperceptibilă, eterică (în cazul adresării unui interlocutor imaginar), ci și o substanță, reprezentată tocmai de proiecția propriului eu în ipostaza interlocutorului.

1.2. Alteritatea în discurs

Din perspectivă lingvistico-filosofică (Humboldt, Coșeriu etc.), actul lingvistic presupune concomitent vorbire și înțelegere, creare a sensului și re-creare a acestuia dintr-o conștiință în altă conștiință. Așadar, în esența sa, actul lingvistic presupune o permanentă deschidere spre alteritate, întrucât *celălalt* este mereu parte constitutivă a procesului comun de creare a sensului. Mai exact, în actul lingvistic nu se produce o simplă transmitere a unui conținut de la vorbitor la ascultător, iar ascultătorul nu este cel care primește pasiv o informație pe care o decodează, ci actul lingvistic presupune

¹ Coșeriu discută aceste universalii esențiale ale limbajului în mai multe segmente ale operei sale. De exemplu, vezi Coșeriu 1968/2009; 1974/2009; 1994, 7-26; etc.

„o dublă productivitate cognitivă” (Trabant 2014, 433), o producere comună a sensului, printr-o asumare și o interiorizare a gândirii celuilalt. Aceasta deoarece:

„(...) înțelegerea și vorbirea sunt numai acțiuni diferite ale aceleiași forțe lingvistice. Discursul comun nu poate fi comparat niciodată cu transmiterea unei substanțe. El trebuie să fie dezvoltat atât în cel ce înțelege, precum și în cel ce vorbește din propria-i forță interioară.” (Humboldt 1836/1984, 31).

Așa cum am mai demonstrat (Boc 2024, 179), recunoaștem în acest fragment humboldtian o critică *avant la lettre* a teoriei jakobsoniene, inspirate din cibernetică (Jakobson 1960/1963), a înțelegerii actului lingvistic ca „transmitere” a unui mesaj, prin codare și decodare. Pentru Humboldt, nu doar limba, ci și actul lingvistic reprezintă „manifestarea exterioară a spiritului” (Humboldt 1836/1984, 26), „o muncă a spiritului” (Humboldt 1836/1984, 28), mereu repetată, niciodată încheiată, deoarece stă sub semnul creativității, al *enérgeiei*.

În același spirit humboldtian, în viziunea lui Coșeriu, actul lingvistic

„implică în mod necesar: o intuiție și o expresie a individului A și o percepere și o imagine (o nouă intuiție) ale unui individ B. (...) Ceea ce se întâmplă la individul A nu se repetă niciodată în același fel, nici ca percepere, nici ca intuiție, la individul B: adică, există întotdeauna o porțiune, chiar dacă minimă de neînțelegere.” (Coșeriu 1986/1995, 30).

Fragmentul relevă unicitatea sensului fiecărui act lingvistic particular, sens izvorât din singularitatea intuiției (în calitate de conținut al conștiinței) subiectivității care îl creează, dar și a celei care îl interpretează. Așadar, sensul se creează de vorbitor și se re-creează, prin interpretare, de ascultător, printr-un efort spiritual individual unic, dar în comuniune cu celălalt, într-o întâlnire reciproc modelatoare, reciproc reflexivă, adică, a-l gândi pe celălalt prin tine și a te re-gândi pe tine prin celălalt. Astfel, subiectivitatea individuală este în permanență confruntată cu alteritatea, cu *celălalt*, care se configurează în interiorul conștiinței sale, prin acest proces de creare comună a sensului, proces ghidat de aspirația continuă spre comprehensibilitate. Alteritatea reprezintă implicit o dimensiune a conștiinței subiective, reiterând sinteza dintre subiectiv și obiectiv.

Deci, limbajul presupune atât la nivel idiomatic, cât și la nivel discursiv, această permanentă proiecție/atribuire a propriului nostru eu interlocutorului, fie el real sau imaginar, uman sau non-uman, prezent sau virtual, deoarece creăm sens valid, presupunând în permanență prezența celuilalt, atât în obiectivitatea conținuturilor semnificative ale cuvintelor, cât și în prezumția inteligibilității sensului la nivel discursiv. Așadar, atât la nivel idiomatic, cât și la nivel discursiv, *alteritatea autentică* reprezintă o proprietate relațională, cea dintre eu și tu, care marchează simetric, prin diferențiere, tocmai specificitatea subiectivității.

Dar ce se întâmplă cu noua formă de alteritate propusă de IA?

2. Alteritate și inteligență artificială

Constatăm că această autenticitate a alterității de la nivel discursiv este subminată/substituită de noua formă de raportare dialogică propusă de inteligența artificială. Astfel, în contextul actual al super-tehnologizării, identificăm o problematică inedită și la nivelul înțelegerii conceptului de alteritate. Sistemele actuale ale IA pot reproduce convingător limbajul uman, producând conversații care simulează acte lingvistice reale. Totuși, acestea funcționează printr-o recunoaștere statistică a tiparelor, nu prin reflecție conștientă. Observăm, astfel, o formă de subiectivitate unilaterală, o proiecție de mesaje umane adresate unei „subiectivități” vide, dar care reacționează, simulând ipostaza unui interlocutor real. Mai mult decât atât, aceste sisteme conversaționale pot simula chiar reflexivitatea, așa cum observă Aurel Codoban:

„Chiar dacă nu au conștiință, Modelele de Limbaj (LLM) par reflexive – se pot explica, pot descrie propria funcționare, pot corecta erori. În IA de azi avem *meta-learning*, *few-shot*, *self-improvement* – sisteme care își generează propriile date de antrenament. Acestea sunt forme de reflexivitate algoritmică. Această « reflexivitate simulată » produce iluzia dublului uman. Cu alte cuvinte: oriunde apare reflexivitatea – capacitatea de a se raporta la sine –, apare o copie a spiritului.” (Codoban 2025, 48).

Însă această formă iconică ce oglindește spiritul uman rămâne o copie lipsită de autenticitate. Totuși, această copie – care depășește cu mult, la nivel cantitativ, posibilitățile de procesare și de colectare a datelor de care este capabilă ființa umană – poate induce o teamă metafizică, așa cum remarcă A. Codoban: „Această teamă nu e doar psihologică (...), ci metafizică: omul recunoaște în reflexivitatea mașinii o « umbră » a propriei esențe.” (Codoban 2025, 48). Însă diferența dintre om și IA este tocmai aceasta: cea dintre esență și „umbră esenței”, dintre conștiință și tehnologie, dintre alteritatea autentică și copia alterității sau, în termenii lui Noica invocați de Codoban, dintre „adevăr” și „exactitate” sau dintre tehnic și ontologic, deoarece „exactitatea e valoare tehnică; adevărul e valoare ontologică și existențială” (Codoban 2025, 50).

Astfel, IA are capacitatea de a reflecta reacții umane, de a oferi răspunsuri ample și pertinente, însă fără a constitui o alteritate reciprocă. Dar tocmai această similaritate a reacțiilor într-un act discursiv, această mimare a alterității constituie sursa antropomorfizării IA (vezi infra 2.2.).

Așadar, în cazul conversațiilor cu IA, nu mai poate fi vorba de presupunerea unei alterități simetrice, nici măcar ca în situația unui „dialog” cu un interlocutor imaginar sau cu un obiect, în care este asumat vidul de interacțiune și se realizează proiecția propriului eu (a propriei subiectivități) în ipostaza interlocutorului, așa cum am arătat mai sus¹. Mai exact, în cazul conversațiilor cu IA, sub diferitele ei forme, se poate

¹ Vezi supra 1.1.

manifesta o anumită prezumție de alteritate (neautentică), însă proiecția sau „atribuirea eului” (Coșeriu 1994, 22) este unilaterală, deoarece aparține singurei subiectivității implicate în conversație, cea umană. Iar actul lingvistic se reduce, astfel, la un schimb informațional de mesaje, convertind creativitatea în productivitate, pe baza unor algoritmi, a unor variabile extrase cu mare rapiditate din bazele de date existente, extrem de extinse cantitativ. Cele două componente simetrice și simbiotice ale unui act lingvistic autentic, și anume crearea și interpretarea sensului (procese specifice subiectivității umane în unicitatea ei), devin în acest caz univoce, deoarece subiectivitatea creatoare este unilaterală, interacțiunea realizându-se între o conștiință umană/subiectivitate și o entitate lipsită/vidă de subiectivitate, dar care simulează prezența unui interlocutor.

De fapt, observăm că, chiar din etapa incipientă a dezvoltării inteligenței artificiale, validarea acesteia se raportează tocmai la conceptul de alteritate. În acest sens, amintim celebrul studiu *Computing Machinery and Intelligence* (1950) al matematicianului și informaticianului A. M. Turing, care propune un experiment, pentru a evalua capacitatea unei mașini de a demonstra un comportament inteligent similar cu cel al unui om. Mai exact, în acest text care constituie un studiu de referință în discuțiile despre IA, autorul pornește de la provocatoarea întrebare „Pot mașinile să gândească” („Can machines think?”) și imaginează un „joc al imitației” („imitation game”), care constă în dialogul pe care un interlocutor uman îl poartă, prin intermediul unui canal de tip text cu două entități diferite, pe care nu le cunoaște și nu le poate vedea: cu un alt om și cu un computer. Jocul (sau ceea ce va deveni „testul Turing”) constă tocmai în posibilitatea omului care interoghează cele două instanțe (cea umană și cea artificială) de a distinge net mașina de om pe baza răspunsurilor oferite de acestea. Dacă această distincție nu este posibilă, se consideră că mașina (computerul sau ceea ce astăzi numim inteligență artificială) a trecut testul Turing, deoarece demonstrează abilitatea de a imita comportamentul conversațional uman. Studiul lui Turing are multiple valențe relevante pentru o analiză detaliată a devenirii IA și a competențelor sale¹, însă, din perspectiva cercetării noastre, reținem doar faptul important pentru discuția de față, și anume că, deși testul lui Turing nu măsoară înțelegerea reală și nici subiectivitatea implicată în actul discursiv, acesta afirmă clar simularea alterității ca dimensiune definitorie pentru validarea competențelor inteligenței artificiale: IA trece testul doar dacă dovedește capacitatea de a simula, mai exact, de a imita până la identificare un interlocutor uman real.

Asumarea acestei realități tehnologice impune o redefinire și o tipologizare a alterității. Astfel, din perspectiva percepției pe care o avem asupra interlocutorului virtual propus de IA, mai specific, asupra chatboturilor (de exemplu, ChatGPT, DeepSeek, Claude, Grok etc.), consider că putem identifica două ipostaze ale acestei

---

¹ Pentru o analiză pertinentă a studiului lui Turing, dar și pentru alte aspecte care vizează perspective asupra dimensiunii creativității (în special a creativității literare, precum și a statutului controversat al scriitorului non-uman) în raport cu posibilitățile inteligenței artificiale, trimitem la studiul *Cui i-e frică de Inteligența Artificială?! Cărți scrise de către IA – metodologie, reușite notabile, dileme* (Buleu 2025).

pseudo-alterități: pe de o parte o „alteritate” *asumată ca fiind una tehnologizată* și, pe de altă parte, o „alteritate” *antropomorfizată*. Iar acestea reprezintă constructe ale subiectivității înseși, care reiterează și reinterpretează, în noul context actual, proprietatea relațională dintre *eu și tu* sau dintre subiectivitate și alteritate.

2.1. „Alteritatea” tehnologizată asumată

„Alteritatea” *asumată ca fiind una tehnologizată* prezumă vidul de subiectivitate al IA și presupune o raportare obiectivă, chiar critică, la informațiile furnizate de aceasta. De asemenea, alteritatea de acest tip este înțeleasă și recunoscută ca fiind una non-umană, computațională, artificială, cu atribute impresionante de procesare rapidă a unor baze informative imense și cu capacități nelimitate de generare de informații și texte. Totuși, în ciuda acestei multitudini de competențe computaționale, limitele în raport cu ceea ce constituie substanța inteligenței umane sunt inerente, deoarece doar aspectele cantitative sunt cele care diferențiază inteligența artificială de cea umană, și nu dimensiunea calitativă, substanțială, intrinsecă. În plus, simularea inteligenței umane de către IA este limitată, din perspectiva unor tipuri de inteligență, așa cum precizează Constantina Raveca Buleu:

„Dacă IA poate reproduce etapele unui proces de gândire uman – stabilirea unei finalități, evaluarea informațiilor existente și strângerea informațiilor adiacente, manipularea datelor și stabilirea relațiilor între datele existente și noile informații, evaluarea marjei de atingere a scopului propus și modificarea acestuia în funcție de noile informații –, ea nu poate replica integral toate tipurile de inteligență existente în arsenalul uman.” (Buleu 2025, 15).

Pentru a-și susține afirmațiile, autoarea amintește tipurile de inteligență și posibilitatea simulării lor de către IA, așa cum sunt acestea prezentate de Mueller și Massaron (2018):

„singurul tip de inteligență care poate fi simulat cu un potențial ridicat este cel logico-matematic. În ordine descrescătoare, inteligența corporal-kinestezică are un potențial de simulare moderat spre ridicat, cea interpersonală un potențial scăzut spre moderat, cea lingvistică unul scăzut, în vreme ce inteligența interpersonală și cea creativă au un potențial de simulare practic nonexistent.” (Buleu 2025, 15).

Evident, nu excludem posibilitatea ca aceste constatări, formulate în 2018 de autorii menționați, să nu mai fie de actualitate, iar gradul de simulare să fie mai ridicat. Însă, indiferent de aceste variații graduale ale simulării, faptul incontestabil este acela că inteligența umană și inteligența artificială rămân substanțial diferite din perspectiva calitativă a existenței vs. nonexistenței conștiinței, cu toate implicațiile care decurg de aici, în special, în privința creativității și a alterității, care reprezintă dimensiuni inerente subiectivității umane în unicitatea ei. Și tocmai aceste atribute ale subiectivității umane constituie diferența majoră în raport cu IA, limitele acesteia din urmă situându-se

inclusiv la nivelul identificării nuanțelor subtile ale creației de sens, așa cum remarcă Manuela Mihăescu:

„O altă provocare majoră rămâne problematica referitoare la ambiguitatea limbajului uman, care continuă să fie un obstacol pentru algoritmi (dar nu numai!), mai cu seamă atunci când este vorba despre texte cu probleme structurale și stilistice complexe, cu elemente de umor, ironie sau diferite referințe culturale, situații și contexte pentru a căror înțelegere este nevoie de un *background* cultural, educațional, emoțional, de așa-numita « subtilitate umană ».” (Mihăescu 2024, 99).

Asumarea limitelor inteligenței artificiale, corelată cu înțelegerea adecvată a naturii sale instrumentale este absolut necesară din perspectiva percepției obiective a IA, precum și a dimensiunii pseudo-alterității pe care aceasta o propune utilizatorilor.

Așadar, înțelegea în dimensiunea sa de instrument digital performant și util (chiar indispensabil uneori) în epoca actuală, raportarea subiectivității umane la acest tip de pseudo-alteritate este una care recunoaște funcția esențial instrumentală a IA și care utilizează și valorifică datele și informațiile furnizate de aceasta, cu discernământ, cu simț critic și cu recunoașterea limitelor sale inerente. Iar aceste aspecte configurează ceea ce numim tipul de „alteritate” tehnologizată asumată.

2.2. „Alteritatea” antropomorfizată

În schimb, „alteritatea” antropomorfizată relevă tendința de ficționalizare a IA, prin umanizarea acesteia, prin substituirea ei cu ipostaza unei subiectivități oglindite, uneori chiar a propriei subiectivități, care transformă dialogul într-un act de „narcisism” digital. Deși IA este o entitate instrumentală proiectată pentru a servi scopurilor umane, cuceririle tehnologice actuale permit IA să simuleze interacțiuni care pot părea dialogice, creând iluzia unui „Tu”.

În acest sens, mi-a atras atenția o știre difuzată relativ recent (16 mai 2025) la un post de televiziune național¹, în care se relatează faptul că IA a devenit „un fel de prieten online sau confident pentru cei care se simt singuri.” De asemenea, se precizează că, în prezent, „milioane de utilizatori din întreaga lume folosesc chatboturi nu doar pentru informații, ci și pentru sprijin emoțional.” Astfel, funcția sa inițială instrumentală este depășită tocmai prin perceperea deformată, ficționalizată a acestei entități. De aceea, se arată în continuare, „în 2025 IA a devenit prietenul virtual și remediu pentru singurătate pentru milioane de utilizatori.” Printre motivele principale ale acestui fenomen al apropierii sau chiar al substituirii *celuilalt* prin IA sunt menționate teama de respingere și singurătatea, stări identificabile și în rândul tinerilor, în ciuda prezenței lor active în mediul online. Așadar, unele persoane caută empatie, înțelegere, validare, sfaturi, sprijin emoțional în conversațiile cu IA.

¹ <https://www.antena3.ro/actualitate/social/inteligenta-artificiala-noul-remediu-impotriva-singuratatii-ce-spun-psiologii-despre-aceasta-tendinta-ai-nu-are-empatie-746186.html>

Prin răspunsuri adaptate și validate de algoritmi de învățare, IA creează iluzia unei relații reciproce, în măsură să satisfacă așteptările afective ale individului. Iar această simulare poate genera așteptări și atitudini disproporționate, nerealiste, chiar absurde¹ sau poate conduce la o preferință pentru interacțiunile predictibile cu IA, în detrimentul relațiilor umane complexe, fluctuante și uneori riscante. În acest caz, alteritatea devine una programabilă, adaptată subiectivității, care se regăsește cu satisfacție în această reflexie sau oglindire.

În realitate, interacțiunea este un monolog mascat, în care celălalt nu există cu adevărat, ci doar reflectă așteptările utilizatorului. Pe măsură ce IA primește trăsături antropomorfe – voce, chip, gesturi, emoții, mimică –, granița dintre interacțiunea autentică și simulare devine tot mai fragilă, iar alteritatea autentică este evitată în favoarea unei oglinzi sau a unui simulacru care îl substituie pe celălalt-cel-autentic. Astfel, pericolul înstrăinării, al alienării conceptului autentic de alteritate devine din ce în ce mai evident, cu atât mai mult cu cât confuzia între interlocutorul real și simulacrul tehnologic nu este sesizată, este ignorată sau este chiar provocată.

În acest sens, mai mulți cercetători atrag atenția asupra pericolului pe care îl reprezintă fenomenul de antropomorfizare/personificare a IA. De exemplu, D. Watson, în studiul *The Rhetoric and Reality of Anthropomorphism in Artificial Intelligence* (2019) remarcă tentația de a recurge la tropi antropomorfici în descrierea IA, concluzionând că o astfel de retorică este în cel mai bun caz înșelătoare și în cel mai rău caz periculoasă. Impulsul de a umaniza algoritmi reprezintă un obstacol în calea conceptualizării adecvate a provocărilor tehnologiei. Alți cercetători, precum G. Abercrombie, A. Cercas Curry *et alii*, în studiul *Mirages. On Anthropomorphism in Dialogue Systems* (2023), analizează modalitățile prin care sistemele conversaționale cu chatboturi și designul lor sunt antropomorfizate de dezvoltatori și, astfel, le induc utilizatorilor tendința de a personifica aceste sisteme. În acest sens, autorii studiului analizează o serie de mărci și structuri lingvistice care pot determina personificarea, creând falsa impresie că sistemele au empatie (folosirea pronumelui la persoana I, adaptarea registrului stilistic, aspecte prozodice etc.). Observăm că acestea constituie, de fapt, modalități discursive de generare a unei pseudo-alterități, cu pseudo-empatie. În același timp, autorii avertizează că acest „miraj antropomorf”, prin care li se atribuie caracteristici sau comportamente umane unor entități non-umane, poate genera dependență emoțională, exces de încredere în rezultatele oferite și care sunt uneori eronate, acceptare/adoptare pe scară largă a acestor sisteme sau consolidarea unor stereotipuri.

---

¹ În acest sens, pot fi identificate nenumărate știri din întreaga lume care certifică relații emoționale, amoroase sau chiar căsătorii între persoane reale și roboți umanoizi sau chatboturi AI. Asistăm astfel și la o conjuncție a realității cu o „realitate” digitală, unele „ceremonii matrimoniale” desfășurându-se într-o „realitate mixtă”. Astfel, însuși conceptul de realitate este redefinit prin această antropomorfizare a alterității, granițele devenind din ce în ce mai fluctuante, oricât de absurde, de inacceptabile sau de neverosimile ar părea aceste situații.

Astfel, o evaluare a consecințelor ficționalizării antropomorfizante, precum și cunoașterea eventualelor pericole generate de acest fenomen reprezintă o necesitate, pentru a preîntâmpina riscurile de ordin conceptual, emoțional, etic etc., dar și pentru a înțelege corect și obiectiv pseudo-alteritatea specifică inteligenței artificiale, precum și ireductibilitatea ei la cea umană.

3. Concluzii

În concluzie, în acest context al super-tehnologizării asistăm inevitabil la o schimbare de paradigmă, cu implicații în redefinirea unor concepte pe care le consideram până acum clare, canonizate, dar care acum devin fluctuante, susceptibile de metamorfoze și de delimitări distinctive, cu nuanțe conceptuale inedite, precum: uman/non-uman, subiectivitate/subiectivitate unilaterală în actul discursiv, alteritate/pseudo-alteritate, realitate/realitate virtuală sau digitală etc.

În cazul unui dialog real, așa cum am arătat, actul lingvistic presupune în mod simultan creativitate (creație de sens de către o subiectivitate) și alteritate (interpretarea sensului și proiectarea lui în conștiința interlocutorului), fiind astfel o creație comună a vorbitorului și a ascultătorului, bazată pe comuniunea dimensiunii interioare a interlocutorilor, deoarece, așa cum preciza Humboldt:

„Oamenii se înțeleg unul cu altul nu prin aceea că își transmit realmente semne ale lucrurilor, nici prin aceea că se determină reciproc să producă precis și complet același concept, ci prin faptul că ating, fiecare în interiorul celuilalt, aceeași verigă din lanțul reprezentărilor lor sensibile și al producțiilor lor conceptuale interne, făcând să vibreze aceeași coardă a instrumentului lor spiritual, din care izvorăsc în fiecare concepte corespunzătoare, dar nu identice.” (Humboldt 1836/2008, 196).

Fiind lipsite tocmai de această vibrație spirituală comună și simetrică, interacțiunile/dialogurile cu IA pot satisface într-o oarecare măsură așteptări afective sau cognitive, dar nu pot înlocui profunzimea relațiilor umane autentice. Noua formă de alteritate identificabilă în conversațiile cu IA este, de fapt, o pseudo-alteritate, situabilă între oglindire, simulare și înstrăinare. Acest tip de alteritate reprezintă o simulare a celuilalt, întrucât nu implică subiectivitate sau conștiință, ci se bazează pe modelele predictibile ale comportamentului uman, pe care le reflectă într-o iconicitate discursivă. Prin aceasta, este subminată alteritatea autentică, subiectivitatea rămânând una unilaterală, asimetrică și înstrăinată de celălalt-cel-autentic. Iluzia unui interlocutor, mai exact, a unei subiectivități implicate în actul discursiv generează, de fapt, criza alterității. Iar această criză a alterității poate determina eroziunea capacității de a recunoaște și de a valorifica alteritatea reală, cu implicații majore pentru empatie și solidaritate.

De aceea, am considerat că este important să distingem, la nivelul acestei pseudo-alterități, între „alteritatea” tehnologizată asumată (în care funcția instrumentală este recunoscută și asumată în mod obiectiv și critic, cu toate beneficiile și limitele ei) și „alteritatea” antropomorfizată (în care riscul de ficționalizare poate

genera nu doar confuzie cu alteritatea autentică, ci și daune de ordin conceptual, psihologic, social).

În final, dorim să facem precizarea că scopul acestui text a fost acela de a oferi o perspectivă de înțelegere a noii realități care definește din ce în ce mai mult lumea actuală și, care, în consecință, nu poate fi ignorată.

Referințe bibliografice

- Abercrombie, G. Cercas Curry, A. *et alii*. 2023. *Mirages. On Anthropomorphism in Dialogue Systems*. Disponibil online: https://www.researchgate.net/publication/370842240_Mirages_On_Anthropomorphism_in_Dialogue_Systems Ultima accesare 10 noiembrie 2025.
- Boc, Oana. 2024. *Reîntemeierea lumii prin limbaj. Idei inovatoare ale operei lui Humboldt*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană.
- Buleu, Constantina Raveca. 2025. *Cui i-e frică de Inteligența Artificială?! Cărți scrise de către IA – metodologie, reușite notabile, dileme*. În volumul *Interhermetica. Studii și eseuri*. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință.
- Codoban, Aurel. 2025. *Ce gândea Noica despre inteligența artificială?*. În *Viața Românească*, nr. 11-12, 2025, p. 43-50.
- Coșeriu, Eugeniu. 1968/2009. *Omul și limbajul său*, în Coșeriu 2009, p. 36-52.
- Coșeriu, Eugeniu. 1974/2009. *Universaliile limbajului și universaliile lingvisticii*, în Coșeriu 2009, p. 73-111.
- Coșeriu, Eugenio. 1986/1995. *Introducere în lingvistică*. Cluj-Napoca: Editura Echinoc. Traducere din limba spaniolă de Elena Ardeleanu și Eugenia Bojoga.
- Coșeriu, Eugen. 1994. *Prelegeri și conferințe. Supliment al „Anuarului de lingvistică și teorie literară” al Institutului de Filologie Română „Al. Philippide”*, tom XXXIII. Iași: Institutul de Filologie Română „Al. Philippide”.
- Coșeriu, Eugeniu. 2009. *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Antologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Fănar. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Humboldt, Wilhelm von. 1836/2008. *Despre diversitatea structurală a limbilor și influența ei asupra dezvoltării spirituale a umanității*. București: Editura Humanitas. Traducere în limba română de Eugen Munteanu.
- Humboldt, Wilhelm von. 1836/1984. *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluß auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts*. Berlin, 1936. Fragmente traduse în limba română în *Teorie și metodă în lingvistică din secolul al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea. Texte comentate*. București: Universitatea din București, p. 24-35.
- Jakobson, Roman. 1960/1963. *Essais de linguistique générale*. Paris: Minuit. Traduit et préface par Nicolas Ruwet.
- Mihăescu, Manuela. 2024. *Inteligența artificială generativă și regândirea proceselor lingvistice*. În *Revue internationale d'études en langues modernes appliquées/International review of studies in applied modern languages*, nr. 17/2024. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, p. 97-111.
- Mueller, John Paul. Massaron, Luca. 2018. *Artificial Intelligence for Dummies*. New Jersey: John Wiley&Sons.
- Trabant, Jürgen. 2014. *Pourquoi Humboldt?*. În Archaimbault, Sylvie / Fournier, Jean-Marie / Raby, Valérie (Eds.), *Penser l'histoire des savoirs linguistiques. Hommage à Sylvain Auroux*, Lyon: ENS Éditions, p. 573–585.
- Turing, A. M. 1950. *Computing Machinery and Intelligence*. În *Mind*, 49, 1950, p. 433-460. Disponibil online: <https://courses.cs.umbc.edu/471/papers/turing.pdf>. Ultima accesare: 3 noiembrie 2025.

Watson, David. 2019. *The Rhetoric and Reality of Anthropomorphism in Artificial Intelligence*. În *Minds & Machines*, 29, 417–440. <https://doi.org/10.1007/s11023-019-09506-6> Ultima accesare: 5 noiembrie 2025.